Vajkai Álló Géza

Jézus

Az Isten országa nem jön el szembetűnő módon.
... Mert az Isten országa közöttetek van.[1]

A ma emberét csak mérsékelten érdeklik régholt őseinek istenei, van azonban a panteonban egy személy, aki mindmáig döntő hatással bír az emberiség egyharmadának életére: József és Mária gyermeke, Jézus. Életéről, cselekedeteiről és tanításairól értékelhető adatokat csak az Újszövetségben találunk, ám magánéletére utaló alig akad ezek között. A kereszténység alapvető tanítása, hogy benne a második isteni személy – a Fiúisten – öltött testet, így egy személyben két természet – isteni és emberi – birtokosa volt, két önálló szabad akarattal; ilyeténképpen bizonyos értelemben antitézise a Szentháromságnak, amelyben, mint ismeretes, három személy osztozik egyetlen isteni természeten. Aki ezt, valamint feltámadását nem hiszi, nem tekintheti magát kereszténynek.[2] A II. Vatikáni Zsinat (*a Zsinat,* 1962–65) óta azonban nem veszik szó szerint az ilyen fenyegetéseket, így aki csak magában kételkedik, elvegyülhet az igaz bárányok között.[3]

A definíció mélyén rejlő súlyos elvi problémák természetszerűleg lettek számos eretnekség forrásaivá, miközben máig adnak kenyeret éles elméjű dogmatikusoknak.[4] A múlt században előkerült néhány apokrif irat hatására fellángoltak a viták Jézus személye körül, át- és újraértelmezések tucatjai láttak napvilágot, anélkül, hogy a régebbiekkel szemben világos megoldásokat kínáltak volna. Ki volt hát ez a rendkívüli személy?

Isten fia

Az ellentmondásos Újszövetségi szövegekből nem rajzolódik ki egységes Jézus-kép, bőven marad tér a hit számára. Fogadjuk hát el az általános elemző elvet: minél „kellemetlenebb" teológiai értelemben egy történet, annál valószínűbb, hogy igaz, hiszen nyilván annyira elterjedt, hogy (bár jobb lett volna) nem lehetett kihagyni, maradt a kínos magyarázkodás. Így nézve a legrégibbnek tartott evangéliumot, Márkét tekinthetjük leghitelesebbnek, aki a későbbiekkel szemben hajlamosabb beszámolni az összképet rontó eseményekről is.

Fogantatása és születés

Jézus születéséről csak Máté és Lukács evangéliumában olvashatunk. A korabeli elvárásnak megfelelően mindkettő úgy tartja, hogy anyja szűzen foganta őt a Szentlélektől, és Betlehemben született, a részletekben azonban jelentősen eltérnek. *Máté* történetében[5] a család betlehemi, Heródes pedig a fényes új csillag vezette „napkeleti bölcsektől" tudja meg, hogy a zsidóknak új királyuk született. *Lukács* szerint ellenben a szülők Názáretben éltek, erre utal Márk egy mondata is.[6] József Augustus császár népszámlálási rendeletére indult útnak, és vele Mária – „mindennaposan", terhessége kilencedik hónapjának vége felé – 140 km-nyi utat tett meg, részben gyalog, részben egy szamár hátán zötykölődve Betlehemig, ahol – szálláshely hiányában – egy istállóba szorultak, s ott született Jézus.[7]

> Noha a szűzi foganás biológiailag lehetséges, Mária esetében azonban a Szentlélektől való szűzi foganás biológiai alapú értelmezése istenkáromlásnak minősül; ugyanis:
>
> > „Jézus istenfiúsága … nem azon alapszik, hogy nem volt emberi apja; az istenvoltáról szóló tanítást nem érintené, ha *szokásos emberi házasságból* született volna, hiszen az istenfiúság, amiről a hit beszél, *nem biológiai*, hanem *ontológiai tény*. … Istenfiúságon az Atya és a Fiú közötti személyes és lényegi *viszonyt* értjük …{akik a szűzi foganást szó szerint hiszik} *nem tudománytalanul* érvelnek, hiszen támaszkodhatnak … a gyermekség-evangéliumokra", de „*nem ütköznek össze* az Egyház hitével" azok sem, akik misztikus jelképnek gondolják.[8]
>
> A neves teológus, majd pápa tudása iránti minden tiszteletünk dacára meg kell állapítanunk, hogy ez az érvelés *hamis:* egyrészt a szó szerinti értelmezést vallók igenis *tudománytalanul érvelnek*, hiszen Jézus korában a mesterséges megtermékenyítés még elképzelhetetlen volt, a szűzi szülés pedig biológiai képtelenség. Másrészt az evangéliumok szövegét átvitten értelmezők igenis *összeütköznek az Egyház hitével*, hisz a vonatkozó dogmák (és átértelmezéseik) félreérthetetlenül kijelentik, hogy Szűz Mária „férfit nem ismerve, a Szentlélek erejéből" foganta Jézust.[9]

Megjegyezzük, hogy a Zsinat óta már a hívőknek is szabad tudniuk, hogy a karácsonyi legendák célja egyrészt igazolni a jövendöléseket, amelyek szerint a Messiás Dávid király családjából származik majd, és ennek megfelelően Betlehemben fog megszületni, másrészt megindokolni, miért nevezték Jézust názáretinek.

A „mikor" kérdésében sincs összhang a két szerző között. Tekintetbe véve, hogy Heródes i.e. 4-ben halt meg, ám a hírt megkapván, Máté szerint előzőleg megöletett Betlehemben és környékén minden fiúgyermeket,

biztonság kedvéért „két éves korig", Jézusnak legkorábban i.e. 7 végén kellett születnie.[10]

> Ez az időpont azonban sehogyan sem egyeztethető össze Lukács közlésével, miszerint az „összeírás Quirinius, Szíria helytartója alatt volt", akiről tudjuk, hogy i.sz. 6–7. között töltötte be ezt a posztot, amikor is 6-ban népszámlálást rendelt el Júdeában.

Ellentmondás van két apostol-evangélista, Máté és János között a tanítás időtartamában is (1, illetve 3 év), ami azért meglepő, mert mindketten együtt jártak Jézussal. De nem kisebb a zűrzavar Jézus személyének meghatározása körül sem. Gyakori megszólításai: *az Úr* - ez kijárt a köznyelvben minden tudósnak –, *Messiás* – Jézus mindig tiltakozott ellene –, *Isten Fia* – sokan használták „igaz ember" vagy „szent ember" értelemben –, de tanítványai sosem mondták,[11] ő maga pedig sosem tartotta magát Istennek. Az *Emberfia* kifejezés csak az evangéliumokban fordul elő (a levelekben sohasem!): mindig Jézus mondja *önmagára* vonatkoztatva, a szerénytelen „én magam" helyett. Saját magát *démonűző* és *gyógyító próféta*nak tartotta, és eszerint is élt.[12]

Működése és tanítása

Az evangéliumok számos epizódot közölnek Jézus prófétai működéséről, bőven sorolják csodatetteit és szellemes vitatkozásait is, hétköznapi életéről azonban semmit sem tudunk. Jézus ugyan bíztatta híveit, hogy ne törődjenek a napi gondokkal – «„Ne aggodalmaskodjatok tehát:" a ruházat miatt, „és ne kérdezgessétek: Mit eszünk, mit iszunk?" … „Mennyei Atyátok tudja, hogy ezekre szükségetek van. Ezért ti elsősorban az Isten országát és annak igazságát keressétek, s ezeket mind megkapjátok hozzá!"»[13] Ha ezt szó szerint veszik tanítványai és követői, állandó szálláshely[14] és kereső munka nélkül, esetenkénti ebédmeghívásokból aligha tudott volna megélni a 13 fős csapat. Csak a Nag Hammadiban fellelt tekercsekben szereplő *Fülöp evangéliuma* egy állítása sejtteti, hogy Mária Magdolna talán anyagilag is támogatta őket.[15]

Ami a csodákat illeti: a korabeli közfelfogás szerint a betegség mindig valamilyen – esetleg az ősök által elkövetett – bűn büntetése volt. Jézus is ezt vallotta: „bűneid megbocsáttattak… a hited meggyógyított" – mondta minden csodásnak látszó gyógyítása után. Mi lehetett az oka, hogy ezek visszhang nélkül maradtak? Jézus karizmatikus, nagy pszichológiai hatású személy volt: a betegek (vakok, sánták, bénák, leprások stb.) azonnal meggyógyultnak érezhették magukat, szavára vagy érintésére. Későbbi sorsukról azonban semmit sem tudunk, és soha nem jelezték a csodát

hivatalos helyen (rabbi, zsinagóga, Szanhedrin[16]), így egyiknek sincs követhető nyoma. Két eset azonban megfontolandó:

- *Csodás kenyérszaporítás:* 4000|5000 férfi (+ mellesleg rengeteg nő és gyerek) lakott jól 5|7 kenyérrel és 2|7 hallal![17] Ennek hírére Pilátusnak óvintézkedéseket kellet volna tennie egy kibontakozó társadalmi megmozdulás ellen! De nem tett semmit.

  Számítsunk csak 10 másodpercet egy adag átadására: a kiosztás legalább 11|14 órát vett igénybe; és vajon mennyi idő alatt tudott egy-egy tanítvány összegyűjteni a fűből egy kosár morzsát?

- *Lázár feltámasztása:* Jézus hívó szavára, „kijött" sírjából a már bomló testű, múmiaszerűen bepólyált 4 napos halott.[18] Az eseményt állítólag jelentették a Szanhedrinnek, ám azok nem foglalkoztak vele, csak elhatározták Jézus megölését.

  De hová lett a feltámadt Lázár? Senkinek nem tűnt fel Betániában, hogy egy volt halott sétál vele szemben? És a nővérei, legalább meghívták Jézust egy feltámadási ebédre?

Meglepő viszont, hogy a farizeusok kérésére nem akarta csodajellel igazolni magát, mondván: „a gonosz és házasságtörő nemzedék" – mármint bírálói, különösen a farizeusok és a szadduceusok – nem érdemlik meg a „jelet".[19] A látszólagos érdektelenségre van azért teológiai magyarázat: „A történeti-kritikai vizsgálat … megmutatja, hogy a hagyományozódás folyamatában *gyarapodás* történt, *fokozással*".[20] Értjük.

Nagyra kell viszont értékelnünk magasrendű erkölcsi tanítását. Próféta elődeihez hasonlóan a szegényekhez és az elesettekhez szólt, csodáival őket segítette. Az ökölszabályon, a gyengék félresöprésén és kizsákmányolásán alapuló barbár világban valóságos forradalmi kijelentés volt: *emberi mivoltunkban mindnyájan egyenlők vagyunk*! Bár hithű zsidó volt, a törvényt emberségesen értelmezte: „A szombat van az emberért, nem az ember a szombatért" tanította, és a kegyetlen, bosszúálló Jahve helyett a szerető Atyát hirdette, második főparancsként pedig – „Szeresd felebarátodat, mint saját magadat" – szeretetet és megbocsátást kívánt – „nem hétszer, hanem hetvenhétszer". Bizalmat és szeretetet akart kelteni az emberek között: „Új parancsot adok nektek: Szeressétek egymást! Amint én szerettelek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást. Arról tudják majd meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt." És életbe léptette az aranyszabályt: „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük!" Erősen hitte, hogy „az itt állók közül némelyek nem halnak meg,"[21] mígnem újból megjelenik, és megvalósítja terveit; ám ez a reménye nem teljesült.

Tanításának erkölcsi értékét sajnos beárnyékolja, hogy mindezt csak izraelita felebarátaira értette. Az is furcsa, hogy szülővárosában hevesen elutasították: „A prófétának… hazájában… nincs becsülete”[22]– jegyezte meg némi keserűséggel. Azt persze nem tudjuk, hogy ennek ki/mi lehetett az oka. Tény, hogy soha nem szólította Máriát (édes)anyámnak; a kánai menyegzőn például ingerült hangon rendreutasította.[23] De rokonságáról sem nyilatkozott túl barátságosan: „Ha valaki követni akar, de nem gyűlöli apját, anyját, feleségét, gyermekeit, fivéreit és nővéreit, sőt még saját magát is, nem lehet a tanítványom” és „Azért jöttem, hogy szembe állítsam az embert apjával, a leányt anyjával, a menyet anyósával.”[24] Egy próféta részéről pedig, aki isten igéjének terjesztése végett küldetett a földre, nehezen értelmezhető, hogy a „kívülállóknak” rejtvényekben beszél: „Megkaptátok az Isten országa titkát, a kívülállók azonban mindent példabeszédben kapnak, hogy nézzenek, de ne lássanak, halljanak, de ne értsenek, nehogy megtérjenek, s bocsánatot nyerjenek.”[25] Az irgalmas szamaritánusról szóló (egyetlen) megragadó tanítást[26] pedig erősen ellenpontozza a görög/kánaáni asszony megalázása és „A pogányokhoz vivő utakra ne térjetek rá, s a szamariaiak városaiba ne menjetek be!” utasítás.[27]

Életének minta-értékét, pedig erősen lerontja jellemének két súlyos fogyatékossága. Egyik, hogy *a pokol létezését*, az örökké tartó bűnhődés mélységes embertelenségét össze tudta egyeztetni szerető Atyja képével: „Ha kezed megbotránkoztat, vágd le. Jobb csonkán bemenned az életre, mint két kézzel a kárhozatra jutni, az olthatatlan tűzre”.[28] A másik, hogy – az evangéliumok tanúsága szerint – *dühödt bosszúszomjat* mutatott azokkal szemben, akik nem hallgatták meg tanítását: „Kígyók, viperák fajzata! Hogy is kerülhetnétek el a kárhozat büntetését?” Különösen kirívó eset a fügefa megátkozása: „Ne teremjen rajtad gyümölcs soha többé!”[29], ami ráadásul logikátlan tett is volt, hisz nem fügeérés idején történt. De hát a Napnak is vannak foltjai.

Halála és feltámadása

Az utolsó vacsorát követő eseményeket a négy evangélium lényegében egybehangzóan írja le: Jézus tanítványaival a Getszemáni majorba ment, ahol Júdás apostol árulása révén elfogták. Ezután a Szanhedrin *istenkáromlással* vádolva halálra ítélte, majd – nem lévén kivégzési joga – zsidó királyi címre törő *politikai lázadóként* küldte a császár júdeai helytartója elé. Köztudott, hogy Pilátus nem találta bűnösnek, és szabadon akarta bocsátani Jézust, a felhergelt nép követelésére mégis átadta katonáinak kivégzésre, akik embertelen kínzások után keresztre feszítették.[30]

Márk és Máté úgy adja elő Pilátus kihallgatását, mintha jelen lettek volna: «Pilátus megkérdezte: „Te vagy-e a zsidók királya?" „Magad mondod" – válaszolta [Jézus][31]… Pilátus újra megkérdezte: „Nem felelsz semmit sem? Nézd, mi mindennel vádolnak!" Jézus azonban nem válaszolt semmit. Ez meglepte Pilátust.» Ha „Pilátus" helyett „helytartó"-t írunk, majdnem szó szerint megkapjuk Máté beszámolóját is. Lukács még a Szanhedrin előtt történteket is tudni véli: «Mihelyt megvirradt, összegyűltek a nép vénei, a főpapok, meg az írástudók, és tanácsuk elé állították. „Ha te vagy a Messiás – szólították fel –, mondd meg nekünk." Így válaszolt rá: „Ha megmondom is, nem hiszitek el. Ha pedig kérdezlek benneteket, nem feleltek. De az Emberfia mostantól fogva Isten hatalmának jobbján fog ülni." Erre egyszerre közbevágtak: „Tehát te vagy az Isten Fia?" Ő pedig ezt mondta nekik: „Ti mondjátok, hogy én vagyok."»[32] Lehet, hogy valakik kiszivárogtatták a bizalmas adatokat?

Jézus holttestét – miután 100 font (≈ 33 kg!) mirha- és aloé keveréket felhasználva – *gyolcsba göngyölték* – egy sziklasírban helyezték el, amelyet nagy kővel zártak le.[33]

Ugyancsak sarkalatos keresztény hittétel, hogy Jézus *harmadnapon* feltámadt, ezzel kétséget kizáróan bizonyítva istenvoltát, és reményt adva a hívőknek a halál utáni örök életre. „Nem nagy dolog elhinni, hogy Jézus meghalt, ezt még a pogányok is elhiszik, mindenki elhiszi. Az igazán nagy dolog elhinni, hogy feltámadt" – tanította már Szent Ágoston is.

Három asszony (köztük Mária Magdolna és Mária, Lázár testvére[34]) – ismerve a temetés részleteit, és tudva, hogy a sírkövet nem tudják elhengeríteni, a sírt pedig őrzik a Szanhedrin őrei –, vasárnap reggel úgy döntött, hogy újfent megkenik a testet; ám a sírt üresen találták. A helyszínről az evangéliumok meglehetősen ellentmondásosan számolnak be: Máténál az Úr angyala, Márknál egy fehér ruhába öltözött ifjú, Lukácsnál két férfi, Jánosnál két angyal fehér ruhában tudatta az asszonyokkal, hogy Jézus feltámadt.[35]

Mária Magdolna első hívására Péter és János is odaszaladt a sírhoz, de miután *látták, hogy üres*, hazamentek. Mária Magdolna azonban ott maradt sírdogálva, és megjelent, majd szólt hozzá a feltámadt Jézus; ő erről is beszámolt a tanítványoknak, de választ nem kapott.[36]

Leghihetőbb Márk beszámolója: „Erre kijöttek a sírból, és elfutottak, mert félelem és szorongás vett rajtuk erőt. Félelmükben senkinek sem szóltak semmiről."[37] A feltámadt Jézus többi megjelenéséről szóló evangéliumi beszámolók között véletlenül sincs két megegyező. A mai teológia már elismeri: „Nincs közvetlen szemtanúja a feltámadás eseményének. Jézus feltámasztása tehát *nem*… történelmileg bizonyítható *tény*, hanem olyan *valóság*, amelyet

csak a *hitben* lehet *megtapasztalni* … A történész nem rendelkezik olyan megismerési eszközzel, amely… igazolja Jézusnak… feltámadását."[38]

Mivel hitigazságok elfogadásához előzetes hitre van szükség, minden további észrevétel feleslegesnek tűnik, ám a történész által nyitva hagyott aprócska kérdést mégiscsak fel kell tennünk: hová lett a feltámadt Jézus? Az Apostolok cselekedetei szerint 40 nap elteltével – 11 apostola előtt – *fel-emelkedett a mennybe*. Ezt a bagatell eseményt Márk és Lukács elintézi egy-egy mondattal, de hát ők ugye nem láthatták. A maga korában értelmiséginek számító Lukács érezte is a lyukat az életrajzban, ezért számolt be utólag, a feltámadás utáni 40 nap eseményeiről.[39] Sajnálatos viszont, hogy sem Máté, sem János apostol – akiknek *szemeláttára* történt az esemény – evangéliumában *egyetlen szóval sem említi!*

József fia

Nagy szenzációnak számított, amikor a *holt-tengeri tekercsek*ből[40] kiderült, hogy az 1. században kialakult, Jézus-követő (és második eljövetelét váró) *zsidó–keresztény közösségek* tanítása erős rokonságot mutat a korabeli *esszénus* közösségekével. Az Egyház ugyan élből elutasít minden magyarázatot, amely ellentmondásban van a hivatalos dogmaszövegekkel, mégis az utóbbiak közül – éppen a leletek hatására – jó néhányat kénytelen volt alaposan „átértelmezni". Például az emberi apaság lehetőségének már említett elismerése mellett manapság általános az a nézet is, hogy József – következés-képpen fia, Jézus is – felső-középosztálybeli tanult, tudós ember volt. Az alábbiakban lássunk két elméletet az érem másik oldaláról.

A Messiáskirály

Barbara Thiering könyve valóságos szakmai vihart kavart: a kutatók többsége máig hevesen elutasítja, de vannak, akik nagyra értékelik elméletét, mivel Jézus életének számos eseményére és „csodájára" ad racionális magyarázatokat, a holt-tengeri tekercsekben talált esszénus szabályzatok (különösen a *Közösségi szabályzat*, 1QS) fényében.[41] Azt állítja, hogy Jézus családjának aktív szerepe volt a kumráni esszénus közösség életében, amelyet a *főpap* (pápa) – *próféta* – *király* triarchia irányított.

> Thiering szerint Jézus i.e. 7-ben, a királyi poszt várományosaként született, mivel – Dávid király késői utódaként – nagyapja, Héli volt a király, apja József pedig a „trónörökös" koronaherceg. Amikor i.sz. 6-ban betöltötte 12. évét, át kellett esnie a hagyományos beavatási szertartáson, és jelképesen másodszor is „megszületett" – valószínűleg erről ír Lukács

úgy, mint valódi születésről.[42] Az ifjú Jézus 17-ben töltötte be 20. évét, amikor is a közösség teljes jogú tagjává avatták. Mivel ebben az évben meghalt nagyapja, József lett a király, s Jézus a koronaherceg; apja halála után 23-ban pedig megkapta a messiás-királyi címet.

A könyv sorra veszi Jézus csodáit, és mindegyikre talál racionális magyarázatot.[43] Például, amikor Jézus *borrá változtatta a vizet*, valójában szabályt szegett: megengedte, hogy a szent étkezéseken a kenyér után a be nem avatottak és a közrendűek – prozeliták[44], házasok, fogyatékosok és nők – ne csak vizet, hanem bort is ihassanak. Amikor pedig *két kenyérrel jóllakatta az ötezres tömeget*, tulajdonképpen általánossá tette a kenyér megtörésének és szétosztásának jogát, amelyet addig kizárólag leviták gyakorolhattak.

Thiering úgy véli, hogy 29-ben, 36. életévében Jézus eljegyezte leghűbb női tanítványát, Mária Magdolnát, akiből hét ördögöt űzött ki, aki végig ottmaradt a kereszt tövében Máriával, Jézus anyjával – mikor az apostolok már gyáván elmenekültek –, és akinek elsőként jelent meg a feltámadt Jézus.[45] Mint a triarchia királyának, Jézusnak kötelessége volt fenntartania a vérvonalat, ezért a *dinasztikus cölibátusi szabály* szellemében 36. életévének szeptemberében, 32-ben próbaházasságra lépett Mária Magdolnával, aki a decemberben engedélyezett szexuális kapcsolat révén teherbe esett. A végleges házasságot 33. márciusában Kumránban kötötték meg, az esszénusok szokásos napéjegyenlőségi találkozóján. Itt fogták el Jézust, és itt feszítették keresztre is.[46]

A könyv legtöbbet vitatott állítása, hogy Jézus *nem* halt meg a kereszten, csak elkábította a mérgezett ital; miután pedig levették a keresztfáról, Simon mágus felélesztette, és elhíresztelte, hogy feltámasztotta. A feltámadás legendáját aztán az apostolok is átvették, mert igen vonzónak bizonyult a pogányságból áttérő hívők számára.

Bármilyen logikusnak tűnnek is Thiering merészen új elképzelései, egyes következtetései két okból is nehezen tarthatók. Egyrészt Jézusnak ilyen szoros kapcsolata az esszénusokkal nem igazolható a holt-tengeri tekercsekből, másrészt, ha nem halt volna meg a keresztfán, a későbbi életére szükségszerűen levonandó következtetéseket csak nagyon erőltetetten lehetne összeegyeztetni a mégoly hézagos történelmi adatokkal is.

A nazír

Keith Laidler ugyancsak az esszénus elit magas rangú tagjaként ábrázolja Jézust, és kimutatja, hogy az egyiptomi fáraók leszármazottja.[47]

Könyvének legmeghökkentőbb állítása, hogy Mózes III. Thotmesz fáraó ükunokája, aki IV. Amenhotep néven került a trónra (i.e. 1363 -1347), majd amikor bevezette az egyetlen isten, Aton vallását, Ehnatonra

változtatta nevét. Az egyistenhitet tehát Ehnaton–Mózes kényszerítette rá a többistenhívő és bálványimádó héber törzsekre, a körülmetélés – Kánaánban eladdig ismeretlen – egyiptomi szokásával együtt.[48]

A történetnek kulcsfontosságú mozzanata, hogy Mózes titkos egyiptomi rítus, a *fejkultusz* híve volt. A fejet a bölcsesség forrásának és az istenséggel létrejövő kapcsolat eszközének, ezért – a hajjal együtt – szentnek tartották, különösen a kiválasztottakét. Laidler szerint Jézus korában az esszénusok nem fogadták el a Tórát és a Mózes utáni pátriárkákat, hanem hűen megőrizték az eredeti Aton-vallás tanításait és a szentfej-kultuszt is.[49] Jézus a beavatottak körébe tartozott: noha dinasztikus kötelezettségei miatt csak (időbeli korláthoz kötött) *nazireusi* fogadalmat tehetett, Aton-hívő volt, és tudta, hogy ereiben *fáraók vére folyik*.[50] Egy Misna-idézet alapján – „Egy nőtlen férfi nem lehet tanító" – Laidler azt is biztosra veszi, hogy Jézus nős volt, hiszen mind hívei, mind ellenfelei gyakran szólították rabbinak.

A Laidler-narratíva szerint Jézust kivégezték és eltemették – talán Arimateai József sziklasírjába, Nikodémus közreműködésével. Harmadnapra pedig azért találtatott üresnek a sír, mert nazireus társai elvitték a holttestet, hogy fejét – leválasztva törzséről – hitük szerint bebalzsamozzák. A szent ereklyét aztán gondosan elrejtették a Templom alatti alagútrendszerben, még mielőtt a rómaiak lerombolták Jeruzsálemet.

> A judaizmus mai napig keményen ragaszkodik hozzá, hogy Jézus holttestét tanítványai lopták el, feltámadásának elhíresztelése végett, ez az elmélet azonban nagyon mesterkélt. Hullarablásért akkoriban megkövezés járt! Miért nem ragadta meg az alkalmat a Szanhedrin, hogy egyszer s mindenkorra megszabaduljon a kellemetlen Jézus-követőktől? És Pilátus miért nem indított hajtóvadászatot egy kivégzett lázadó holttestének elrablói után, akikről okkal feltételezhette, hogy újabb lázadást készítenek elő?

A barlangrendszert a 12. században a Templomos lovagrend tagjai kutatták át, és történelmi tény, hogy – a legnagyobb titoktartás mellett – megkülönböztetett tiszteletben részesítettek egy bebalzsamozott emberi fejet, amelyet *Baphomet* (= Bölcsesség Atyja) névvel illettek. Lehet, hogy Jézus fejére bukkantak? Mindenesetre Baphomet a mai napig nem került elő.[51]

Laidler jézusképe kétségkívül mellbevágó: „A nazireus Jézus a zsidók királya",[52] Ré fia, az esszénus közösség elitjének magas rangú beavatott tagja, tudós rabbi, nős és több gyermek apja, aki hitt a szentfej-kultuszban, mert haját sohasem vágatta le, és talán Aton-hívő volt – róla mintázta a szerető Atya képét –, mindenesetre vallási reformerként közelebb akarta hozni az emberekhez istenének szeretetét. Az elmélet erős ellentmondásban van az ortodox ószövetségi szövegekkel és a megcsontosodott keresztény

hagyományokkal, mind a zsidó, mind a keresztény vallás hívői számára bizonnyal felháborító. Másfelől viszont az ember él, növekedik, érez, gondolkodik – és kételkedik: „Csak a kételkedéstől jutunk el a bizonyosságig. A kételkedés és a belőle eredő keresés az angyali princípium. Ördögi a szükségszerűségben való kételkedés nélküli hit – de a hitetlenség is. Mert mindkettő vak belenyugvás".[53]

A Jézus feltámadásáról szóló bibliai szövegek összevisszasága azt a következtetést sugallja, hogy nem megtörtént eseményről számolnak be, hanem legendát mondanak el. A mai teológia egyfelől elismeri, hogy bizonyítékok nem léteznek, ám tudjuk, hogy a hithez nincs is szükség józan indokolásokra. Másfelől viszont úgy érvel, hogy kellett „valaminek" történnie, aminek hatására a keresztre feszítéstől megrettent tanítványok mégiscsak elkezdték terjeszteni Jézus tanítását. A teológusok szerint ez a „valami" nem más volt, mint „Jézus újbóli jelenlétének *megtapasztalása* és nyilvánvalósága a *Lélekben* – tehát a hívők szokásos *misztikus élményében*".[54] Úgy látszik, megfeledkeztek a Szentlélek második döntő fontosságú beavatkozásáról: a pünkösdi csodáról, amikor is „lángnyelvek" alakjában ráébresztette a bezárkózott apostolokat, hogy ideje megkezdeni a térítő tevékenységet.[55]

Elmélkedések

Tényszerűen és elfogulatlanul gondolkodva, az üdvtörténet meglehetősen abszurd: a minden attribútumában végtelen Isten teremt egy véges (hozzá képest minden attribútumában 0 mértékű) emberpárt, (a már jó előre megteremtett) Lucifer közreműködésével bűnbe viszi, majd büntetésül szenvedéssel teli életre kárhoztatja, és a büntetést minden leszármazottjukra ráterheli; utóbbiaknak pedig meg kellett ölniük az emberi alakban megváltásukra küldött fiát, hogy reményük legyen a megszabadulásra.

A teológiai magyarázat egészen más: az ember a bűnt saját szabad akaratából követte el[56], Isten pedig a gyilkosságot rituális áldozatnak tekintette: az emberi értelem szintjére süllyedve akarta kimutatni jóságát és emberszeretetét, hogy új szövetséget kössön az emberiséggel: ráébressze bűnös voltára, és felébressze lelkiismeretében a folyamatos bocsánatkérést, folyamatosan elkövetett bűneiért. Így lett Jézus a keresztények számára a világtörténelem legkiemelkedőbb személye, életvitelük központi mintája, a mennyországba vezető út kalauza, aki éppen az emberi természet vállalásával, majd emberi halálával mutatta ki Isten végtelen emberszeretetét.

Ámde Jézus sok tekintetben példakép a vallástalanoknak is: a humanista erkölcs terjesztője, aki amellett, hogy életbe léptette az aranyszabályt, külön

hangsúlyozva buzdított embertársaink szeretetére, és az igazságosságnál fontosabbnak tartotta a méltányosságot, a megbocsátás képességét. Túlzásokba azért nem esünk: ellenségeinket nem szeretjük (persze nem is gyűlöljük), és igenis ellenállnunk a gonosz parttalan terjedésének. Azt sem fogadhatjuk el, hogy ne törődjünk az élethez szükséges anyagi javak megtermelésével, és csak az Isten országát keressük.

Ezek után megkerülhetetlen a kérdés: kiknek áll érdekében, hogy Jézust mégis Istennek hirdessék, ha Józsefet természetes apjának lehet tekinteni, *elvben* le lehet mondani istenségéről, „pontosan már nem lehet rekonstruálni" az utolsó vacsorán elhangzottakat, feltámadását „megtapasztalni" pedig – hiteles bizonyíték hiányában – csak „hitben lehet"?[57] A keresztény hívők – remélhetőleg többségük –, akik nem dogmák, hanem Jézus tanítása szerint élnek, és belülről, lélekben keresztények, bizonyára különösebb lelki megrázkódtatás nélkül el tudnák fogadni, hogy ő is „csak" ember volt; aminthogy az emberiség másik kétharmada is híven követi karizmatikus emberek alapította vallását.

Akkor kiknek érdekük? Ki kell mondanunk: azoknak, akik Jézus *isten voltára* alapozva tartják vallásukat egyedül igaznak, másoké felett állónak, és az egész világra kiterjesztendőnek, hogy egy akol legyen és egy pásztor (némi kis világi hatalommal együtt). Akik talán életük értelmét találták meg abban, hogy hirdetik ezt az „igazságot", viszont nemcsak lelkileg, anyagilag is csődbe jutnának, ha elismernék Jézus ember voltát. Akik elfelejtették Szent Pál intését: „Jól tudjátok, hogy amire magamnak és társaimnak szükségünk volt, a *kezem munkájával* szereztem meg. Minden tekintetben példát adtam nektek, hogyan kell dolgozni, s a gyengéknek támaszukra lenni", … „senki kenyerét ingyen nem ettük, hanem keserves fáradsággal, éjjel-nappal megdolgoztunk érte", … „ingyen hirdettem köztetek az Isten evangéliumát".[58] Lehet, hogy azért küzd az Egyház engesztelhetetlenül az „ateista métely" ellen, mert hívők nélkül meginognának létalapjai?

Ám legyen: tekintsük Jézus *Krisztus* áldozatát metaforának, mellékneve nyomán nevezzük „kereszténynek" az olyan világot, amelyben a – tanítását is magában foglaló – *humanista erkölcs* a társadalmi együttélés pillére, *minden(!) ember* számára, – és legyen csak az hívő, aki halála után továbbélni szeretne. Hiszen Jézus sem *akart* meghalni! Ember voltának ékes bizonyítéka természetes visszariadása, majd keserves beletörődése, hogy ő maga az áldozati bárány. A Getszemáni majorban rátört iszonyatos halálfélelem még vércseppeket is sajtolt verítékébe, és a kereszten kiáltott utolsó szavaiban – «„Eloi, Eloi, lamma szabaktáni?" Ez annyit jelent: „Istenem, Istenem, miért hagytál el?"»[59] – csalódás tükröződik. Meghalt anélkül, hogy megváltónak érezhette volna magát.

Nekünk viszont nem a világot kellene megváltanunk, mindössze csak önmagunkat. Eddigelé ez is túl nehéz feladatnak bizonyult.

****

Gyakrabban idézett források

Biblia (a Szent István Társulat 2013-ban, megújított engedéllyel megjelent, hivatalos katolikus kiadása); https://szentiras.hu/SZIT
Hivatkozás: <könyv neve> <fejezetszám> .<versszám>[-<versszám>]

A II. Vatikáni zsinat dokumentumai (Szent István Társulat, Budapest, 2000; A Hittani Kongregáció által jóváhagyott kiadás)
Hivatkozás: V2D/<oldalszám>

Theodor Schneider: A dogmatika kézikönyve 1–2. (Vigília, Budapest, 2002; A Hittani Kongregáció által jóváhagyott kiadás)
Hivatkozás: DKK 1|2/<oldalszám>

Henricus Denzinger: *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum* (<latin> ≈ A hit és az erkölcs kérdéseiről szóló hitvallások, definíciók és deklarációk kézikönyve); Herder, Barcelona–Freiburg–Roma, 2005. (A Hittani Kongregáció által jóváhagyott 40. (kétnyelvű latin–német) kiadás)
Hivatkozás: HD <tételszám>.

****

Jegyzetek

Az idézetekben miden kiemelés tőlem, VÁG.

[1] A jegyzetekben legtöbbször – a korabeli több tucatból – hitelesnek elfogadott négy: Máté (Mt), Márk (Mk), Lukács (Lk) és János (Jn) evangéliumából idézünk; az első hármat szinoptikus (= egy nézőpontú) evangéliumoknak nevezzük, mert leírásuk és időrendjük nagyon hasonló, helyenként szövegük is szó szerint egyezik. –– Itt: Lk 17.21.

[2] Kimondja a III. Konstantinápolyi zsinat (681) kiátkozással fenyegető definíciója (HD 556-559), amelyet csak negyedfél százados ádáz hitviták után sikerült végérvényesen megfogalmazni.

[3] Nem kívánunk teológiai vitákba bonyolódni, csak jelezzük az egy személy - két természet dogmában rejlő (mai napig feloldatlan) ellentmondást: hogyan működött a két természethez kötött két „szabad akarat" Jézusban, miután emberi „lelke egyesült az Igével"? Hiszen a Zsinat utáni teológia sem vitatja, hogy agyunk működését *emberi lelkünk* irányítja, akkor *az emberi lélek nélküli* ember-Jézus agya mitől működött? (Részletesen lásd DKK 1/ 364-380. oldal.)

[4] A n*esztorianizmus* hívői úgy tudták, Jézusban két személy és két természet lakozott; a másik két irányzat az egy személy – egy természet elvet vallja: a *monofizitizmus* szerint Jézus csak Isten, az *arianizmus* szerint csak ember. Az Egyháznak azonban sikerült

kiirtania mindhárom veszélyes tévtant, ugyanis Jézus kereszthalála egyik esetben sem lehetett volna érvényes megváltás. – Elterjedtsége miatt különösen Arius püspök tanítása jelentett nagy veszélyt, miszerint Jézus nem *egylényegű* – görögül homousziosz – Istennel, csak hozzá *hasonló lényegyű* – görögül homiusziosz. Ez az i betűcske – görögül ióta – évszázados öldökléseknek volt oka, mígnem a 4. keresztes hadjárat lovagjai – *jottányit* sem engedve –, alaposan helyreigazították az ariánus bizánciakat: elfoglalták, majd csaknem teljesen lerombolták a várost (1204). Mégsem sikerült maradéktalanul meggyőzniük őket: Európában még a 8. században is voltak ariánus templomok. Mai késői hittársaik az unitáriusok. (Lásd például DKK 1/ 357-362. oldal.) – Igaz, ami igaz: ez az i-betű lényegi különbséget takar, amint például a magyar gazság és igazság szavakban is.

[5] Mt 1. 18, illetve Mt 2. 1-33.

[6] Mk 1. 9, illetve Lk 1. 26, részletesen Lk 2. 1-31. – A Jézus-korabeli Názáret kis hegyi falucska volt Alsó-Galileában, a Galileai-tótól délnyugatra, körülbelül 25 kilométernyire.

[7] A korabeli lakóházak általában kétszintesek voltak, a felsőn lakott a család, az alsón tartották állataikat. Alig hihető viszont, hogy a segítőkész háziak a vajúdó nőt az állatok közé zárták, az alsó szinten minden bizonnyal elkülönítettek számára egy lakható területet, és a sokgyermekes családban bizonyára akadt egy használaton kívüli gyermekbölcső is. – Arról az apróságról ne is beszéljünk, hogy a római összeírásokon csak az adóalanynak számító és hadra fogható férfiaknak kellett megjelenniük, feleségüknek (nőknek egyáltalán) nem.

[8] Joseph Ratzingernek, még a Hittani Kongregáció prefektusaként adott hiteles magyarázata; sajnos, az „elméleti tény" pontos jelentését nem definiálta, így logikai értelme máig megvilágítatlan. (DKK 2/189. oldal).

[9] Lumen Gentium 63 (A Zsinat dogmatikus konstitúciója, V2D/204); vö. Lk 1. 35 is. – Téved, aki ezek után azt hiszi, hogy Jézusnak két apja volt – az Atya és a Szentlélek –, mert „Isten egyszülött fia, Jézus Krisztus, a *teljes Szentháromságtól* [!] testesült meg, és a mindenkor Szűz Máriától a *Szentlélek* közreműködésével fogantatott". Az is téved, aki azt hiszi, hogy ily módon Jézus önmaga apja volt, ugyanis „ezekben a születésekben két csoda nyilvánul meg: mivel egyrészt… [Jézus] az *Atyától születik* öröktől fogva, *anya nélkül*, másrészt a mi időnkben egy *anya szülte apa nélkül*. Ő pedig, mint Isten, teremtette Máriát, mint embert viszont őt hozta a világra Mária; vagyis ő maga egyszerre apja és fia Máriának". Nem kevésbé téves felfogás, hogy a teljes Szentháromság megtestesült, mert egyedül a Fiú vette magára a szolgaságot, mint *különálló személy,* és nem mint az *egységes isteni természet* birtokosa". (A IV., illetve az I. Lateráni zsinat definíciói, rendre HD 801, HD 536, HD 535.)

[10] Csillagászati adatok valószínűsítik, hogy a „betlehemi csillag" a Jupiter és a Szaturnusz együttállásának látványa volt i.e. 7. második felében, ami Palesztinában az év vége felé volt jól észlelhető, vagyis Jézus ebben az évben született. Megegyező évszámot erősítenek meg a holt-tengeri tekercsek is (lásd 40. jegyzet) József és Mária házassági történetének leírása kapcsán, vagyis a keresztény időszámítás *nem* Jézus születésével kezdődik. Részletesen lásd Teres Ágoston: *Biblia és asztronómia* (Springer Hungarica, Budapest, 1994), 40–53. oldal. – Megjegyezzük, hogy a római történetírás nem tud a gyermekgyilkosságokról.

[11] Egyetlen kivétel Mt 14. 33.

[12] Az eredeti héber kifejezésnek („bar nasa”) birtokviszonnyal kifejezett tükörfordítása – „az embernek a fia” – teljesen értelmetlen latin, görög és angol nyelven; magyarul és németül viszont elmegy, mert elhagyható a birtokos rag. Vö. Vermes Géza: *A zsidó Jézus* (Osiris, 1995), 115–262. oldal.

[13] Vö. Mt 6. 28–33.

[14] „A rókáknak van vackuk, az ég madarainak fészkük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania.” (Mt 8. 20)

[15] Pesthy Mónika (ford.): *Fülöp evangéliuma* (in: *Csodás evangéliumok,* Telosz, Budapest, 1996; 88. oldal) egy meghökkentő mondata: „*Jézus minden tanítványánál jobban szerette Mária Magdolnát, ezért gyakran …* [szájon/arcon?] *csókolta*”. Mivel Jézus korában egy férfi csak akkor csókolhatott meg nyilvánosan egy nőt, ha valamilyen módon hozzá tartozott, ebből kettejük intim kapcsolatára lehet következtetni. A szöveg azonban hiányos, és nem zárható ki, hogy a korai keresztények nem szexuális értelemben írtak csókjakiról. –– *Mária Magdolna evangéliumában* ő a Jézushoz legközelebb álló főszereplő, aki megelőzi a többi tanítványt, akire Jézus rábízta tanításának továbbvitelét, és akinek elsőként jelent meg a sírnál feltámadása után. A korabeli férfiuralmú társadalom azonban nem tűrhette, hogy egy nő vezessen férfiakból álló közösségeket, netán ő legyen az Egyház megalapítója. Ezért különös alapossággal értékelték le Mária Magdolna szerepét: az apostoli levelekben egyetlen egyszer sem említik, pedig rendszeres napi kapcsolatban voltak vele! I. Gergely pápa például tévesen (?) összemosta őt a Jézus lábait könnyeivel öntöző és hajával megtörlő prostituálttal. Ezt a megbélyegzést csak 1400 év múltán oldotta fel XVI. Benedek pápa: „Mária Magdolna történetében az alapvető igazság, hogy ő Krisztusnak az a tanítványa, akit meggyógyított, aki … hűségesen követte őt s így tanúja lett irgalmas szeretetének, amely erősebb, mint a bűn és a halál.” (Szentbeszéd a Szent Péter téri zarándokokhoz; Zenit, félhivatalos római internetes napilap, 2006. 07. 23; angolul: www.zenit.org/english/news.html).

[16] Jeruzsálemi zsidó főtanács, amely a palesztinai zsidó népesség mindennapi életének legfőbb irányítója és bírósága volt, meglehetősen tág hatáskörökkel.

[17] Mk 6.35–44; Mt 15. 32–38.

[18] Jn 11. 32–46.

[19] Mt 16. 4 és 12. 39.

[20] Példák DKK 1/284. oldalán.

[21] Az idézetek rendre Mk 2. 27; Mk 12. 31 és Mt 22. 39; Mt 18. 22; Jn 13. 34–35; Mt 7. 12 és LK 6. 31, majd Mt 16. 28.

[22] Mk 8. 12, Mt 12. 39 stb., illetve Mk 6. 4.

[23] «Amikor fogytán volt a bor, Jézus anyja megjegyezte: „Nincs több boruk.” [4]Jézus azt felelte: „Mit akarsz tőlem, *asszony*! Még nem jött el az én órám.”» (Jn 2. 3-4).

[24] Lk 14. 26, illetve Mt 10. 35.

[25] Mk 4. 11–12.

[26] Lk 10. 30–37.

[27] Mk 7. 25–27 és Mt 15. 26, illetve Mt 10. 5.

[28] Mk 9. 43–47, Mt 5. 29–30.

[29] Mt 23.33, illetve Mt 21. 19.

[30] A rómaiak a politikai bűnösöket keresztre feszítették, a zsidók a halálra ítélteket megkövezték, és elrettentésül a holttestet „Ha valaki főbenjáró bűnt követ el …

felakasztják egy fára" (MTörv 21–22). Ezt tudva, meglehetősen zavaró, hogy az Apostolok cselekedetei 10. 39 versének latin, görög, angol és német nyelvű szövege szerint Jézust „felakasztották a fára", magyar fordításokban viszont (katolikus, református és Károli-féle) „keresztre feszítették"; a 13.29 vers szerint pedig minden fordításban „levették a fáról", kivéve a *katolikus* Bibliát, amelyben „levették a keresztfáról".

[31] Jézusnak itt és a későbbiekben idézett „Te mondád", „Ti mondtátok" válaszai értelemszerűen tagadóak: „Én ezt nem mondtam!".

[32] Mk 15. 2–6 és Mt 27. 11–14, illetve Lk 22. 66–71.

[33] Jn 19. 38–42.

[34] Lásd például Jn 11. 2.

[35] Vö. rendre Mt 28. 2–10, Mk 16. 5–11, Lk 24. 2–11, illetve Jn 20. 2–18.

[36] Részletesen lásd Jn 20. 1–18.

[37] Mk 16. 8.

[38] DKK 1/298. oldal.

[39] Lásd Mk 16. 19, illetve Lk 24. 50–51; majd Apostolok Cselekedetei: ApCsel 1. 3–12. 2. – Emlékeztetnék rá, hogy a mennybemenetel az utóbbi szerint az Olajfák hegyén (mintegy 1 km-re Jeruzsálemtől), Lukács (saját) evangéliumában Betánia közelében (körülbelül 10 km-re Jeruzsálemtől), Máté evangéliumában a Galileai-tónál (mintegy 110 kilométerre Jeruzsálemtől) történt.

[40] Az 1947-ben fellelt tekercsek minden valószínűség szerint a Kumránban (Jeruzsálemtől körülbelül 16 km-re északkeletre) i.e. 200 és i.sz. 50 között élt esszénus közösség könyvtárából származnak. Egyikükben a *Tóra követői* héberül *ószim*, latinul *ossenes*; ebből eredhet az esszénus elnevezés. Ők magukat gyakran a *szerződés betartói*nak mondják, ami héberül *nocrim*, arabul *nasrani* (nazirok?). – Részletesen lásd: Michael Baigent – Richard Leigh: *Mi az igazság a holt-tengeri tekercsek körül?* (Holnap Kiadó, Budapest, 1996).

[41] Barbara Thiering: *Jézus, az ember* (Gold Book, Debrecen 1992).

[42] Mivel szerinte Jézus i.sz. 6-ban született, Lukács önmagával is ellentmondásba került: egyszer azt írta, hogy Jézus megkeresztelésekor, „Tibériusz császár uralkodásának tizenötödik évében" kezdte meg működését (Lk 3. 1), később viszont: „amikor tanítani kezdett mintegy harminc esztendős volt."(Lk 3. 23). Mivel Tibériusz i.sz. 14-ben lépett trónra, Jézus 29–30 körül kezdhette meg a tanítást, ekkor legfeljebb csak 24 éves lehetett volna.

[43] Az írónő kiindulási elve, hogy mind a holt-tengeri tekercseket, mind a bibliai könyveket peser-technikával írták, azaz kettős értelmű kódolt szövegeket tartalmaznak, amelyek hagyományos olvasata a vallásos hívők igényeit elégíti ki, mélyebb értelmüket viszont más forrásokból ismert történelmi tények összevetésével, megfelelő szakismeretek birtokában kell kihámozni.

[44] Megkeresztelt pogányok.

[45] Mária minden bizonnyal gyermektelen özvegy volt, mint akkoriban a független, némi vagyonnal is rendelkező „szabad" nők általában. Megkülönböztető „Magdolna" (= Magdaléna) melléknevét feltehetően azért kapta, mert a közeli Magdala nevű faluból származott. Nyilván elég jómódú volt, hogy támogatni tudta Jézust és a nincstelen tanítványokat.

[46] Thiering ezt azzal magyarázza, hogy az esszénusok Kumránban „leképezték" Jeruzsálemet, kijelölve a városon belül többek között a templom és a Golgota jelképes helyét is, amelyek itt csak 100 méterre, míg Jeruzsálemben 1,5 kilométerre voltak egymástól. Így lesz érthetővé, hogy [a Jézus keresztjére tűzött] „feliratot sokan olvasták a zsidók közül, mert az a hely, ahol fölfeszítették Jézust, közel volt a városhoz, héberül, latinul és görögül volt írva" (Jn 19, 20).

[47] Keith Laidler: *A titokzatos fej* (General Press, Budapest, 2001).

[48] Vö.: Ahmed Osman: *A Messiás háza* (Gold Book, Debrecen, 1995), 40– 54. oldal.

[49] A fejkultusz az Ószövetségbe is beszivárgott. Néhány példa: Sámuel úgy keni fel Sault Izrael első királyává, hogy olajat önt a fejére (1Sám 10. 1); Dávid megöli Góliátot, levágja fejét, és csak azt viszi magával (1Sám 17. 51, 54); Judit levágja Holofernesz fejét, és magával viszi (Judit könyve: Jud 13. 6–8); Salome és Heródiás lemond Heródes fél királyságáról Keresztelő János fejéért (Mt 14. 6–11); stb.

[50] Ezt a feltételezést erősen alátámasztja a rabbinikus irodalom, amelyben Jézust egyiptomi mágiával és varázslással vádolják, aki „nyilvánosan égeti el táplálékát," azaz titkos tudást árult el tisztátalanoknak – vagyis nem beavatottaknak –, de királyi, illetve fáraói származását senki sem vonta kétségbe. A továbbiakból kiderül, hogy a rabbik halálra ítélték, majd megkövezték, és holttestét felakasztották egy fára. (Laidler i.m., 202–217. oldal; 47. jegyzet).

[51] Laidler *A torinói lepel* című könyvében (General Press, Budapest, 2002) meggyőzően bizonyítja, hogy a Templomosok – az araboktól eltanult kezdetleges technikával – *fényképet* készítettek Baphometről, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy ha megsemmisülne, legyen bizonyítékuk egykori létezésére: ez a *torinói lepel*. Ennél azonban sokkal többet is bebizonyít: (mai) fényképfelvételekkel, tesztkísérletekkel és számítógépes szimulációval kimutatja, hogy bár a leplen látható törzs egy keresztre feszített emberé, a test és a fej *nem ugyanazon személyhez tartozik!* Következtetése: a leplen Jézus bebalzsamozott fejének fényképe látható. A fejet aztán a Templomosok még idejében Skóciába, Sir William Sinclair templomos nagymesterhez menekítették. – Ha ez igaz, akkor megválaszolatlan a kérdés, hogy a fejet eddig miért nem ásták ki, vagy legalább miért nem kísérelték meg kimutatni korszerű módszerekkel?

[52] Jn 19. 19.

[53] Lengyel József: *Naplótöredék.*

[54] Vö. DKK 1/ 305–306. oldal.

[55] ApCsel 2. 1–4.

[56] Vagyis a felelősséget az emberre hárítja. A szabad akarat elemzése külön tanulmány tárgya.

[57] Vö. DKK 1/294–295. oldal.

[58] ApCsel 20. 34–35; Szent Pál tesszalonikai és korintusi leveléből: 2Tessz 3. 8; 2Kor 11. 7.

[59] Mk 15. 34.